

**ХІІІ Всеукраїнська науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
6 грудня 2024 року, м. Тернопіль**

Михайло ПУШКАР

доктор економічних наук, професор

Михайло ПУШКАР

доктор філософії

Західноукраїнський національний університет,

м. Тернопіль, Україна

НАУКОВІ ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Аналіз наукових публікацій з управлінського обліку вказує на те, що у переважній більшості вони ґрунтуються на суб'єктивних мотивах авторів, хоча всі автори сходяться на тому, що зміст облікових моделей повинен деталізувати витрати в різних аспектах, доходи від збуту продукції та визначення ефективності виробництва) [1].

Разом з тим, в останні роки появляються публікації про необхідність розширення об'єктів обліку, зокрема, отримання інформації про діяльність окремих бізнес-процесів, нормування витрат, бюджетування тощо. Такі пропозиції щодо поглиблення розуміння сутності управлінського обліку, безумовно, дають цінну інформацію для обґрунтування рішень персоналу менеджменту підприємства, але постає питання чи суб'єктивні міркування фахівців сприяють формуванню об'єктивної бази для розробки теорії обліку?

Наші дослідження дають підставу для сумніву що сучасні моделі управлінського обліку мають під собою теоретичну основу, оскільки в них розмитий склад об'єктів, суб'єктів та процедур їх виділення через те, що кожне підприємство унікальне і неповторне. В значній мірі відсутність теорії управлінського обліку можна пояснити технологічними особливостями підприємств різних галузей економіки і промисловості зокрема.

Проте, ми можемо запропонувати те основне ядро для розвитку теорії управлінського обліку, яке має принципове значення для науки й практики, але до цього часу воно не набуло достатнього поширення серед фахівців з обліку.

Мова йде про таку філософську категорію, як інформаційне поле, що виступає в ролі частини середовища підприємства.

Інформаційне поле хоча й пов'язане з середовищем, але виступає в ролі самостійної категорії буття. Середовище – це простір, який має фізичний 4-х вимірний вигляд і характеризується статикою - довготою, шириною, висотою та динамікою – часом, в той час як інформаційне поле означає суб'єкт-об'єктну категорію буття і має антропологічний вимір (n-мірний вигляд) [2].

Інформаційне поле проявляє свої потенційні можливості тільки через антропологічний вимір (людей, задіяних у процес виробництва продукції, робіт і послуг та творчій діяльності – створення нематеріальних благ в галузі науки, культури, мистецтва тощо). Це поле пронизує безліч інших елементів фізичного середовища і генерує інформацію про кожне з них для потреб менеджменту природного, соціального, економічного, демографічного, інтелектуального, інноваційного, фінансового, технологічного, технічного, клієнтського,

ХІІІ Всеукраїнська науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
6 грудня 2024 року, м. Тернопіль

логістичного, управлінського, організаційного, контрольного, облікового, аналітичного нормативного, безпекового, маркетингового, стратегічного, тактичного, операційного, наукового, документального, фактографічного та багато інших мінісередовищ загального середовища підприємства. Інформаційне поле контактує з елементами середовища підприємства з урахуванням групових та індивідуальних інтересів колективу підприємства.

Інформаційне поле символізує відкритий простору, на якому відбуваються факти господарської діяльності у їх часовому та просторовому вимірах і включає в себе безліч різноманітних речей, явищ і процесів, між якими існують взаємовідношення, взаємозв'язки і відбуваються постійні зміни, які є наслідком діяльності підприємства [3].

Поле характеризується такими атрибутами, як холізм (цілісність) і структура (множина окремих елементів цілісності), що обмежуються унікальним простором кожного конкретного підприємства. Існуючі у просторі й часі елементи інформаційного поля (явища і процеси, які відбуваються з матеріальними речами діючого підприємства), породжують факти, які викликані змінами в об'єктах внаслідок активного впливу людей на них.

Активність людей стає джерелом подій (фактів), які генерують масив усвідомлених повідомлень про позитивні чи негативні зміни в інформаційному полі. Зміни в об'єктах інформаційного поля відбуваються за законами діалектики - єдності й боротьби протилежностей, руху і спокою, переходу кількісних змін у якісні, заперечення заперечення та інших, що трансформують (змінюють форму і сутність матеріальних тіл та енергетичних процесів), які фіксуються як факти про зміни на матеріальних носіях і в результаті їх обробки отримують інформацію. Інформаційне поле підприємства слід розглядати як множину різних елементів середовища, між якими виникають динамічні просторово – часові відносини внаслідок активної дії людей у процесі господарської діяльності:

- об'єкти (речі, процеси, явища та їх параметри), які породжують факти господарської діяльності);
- мислення людей та генерування ними ідей щодо оперування фактами;
- зовнішнє і внутрішнє середовища підприємств, в яких знаходяться об'єкти, що сприяють чи перешкоджають веденню бізнесу;
- комунікації економічних агентів з приводу бізнес - процесів;
- матеріальні, трудові, енергетичні та фінансові ресурси бізнесу;
- техніка, технологія, організація трудових процесів на підприємстві;
- управління процесами постачання, виробництва і збуту продукції;
- навчання кадрів і використання науково – технічних досягнень для стратегічного розвитку підприємства;
- взаємовідносини з природою і суспільством; надзвичайні події (стихійні лиха, техногенні катастрофи, аварії тощо); інші фактори впливу на діяльність підприємства (агенти поля, події, факти).

Інформаційне поле за своєю природою складається із штучно створеного та природного компонентів, які мають різновекторний вплив на діяльність, що вимагає різносторонньої інформації у справі обрання найбільш оптимального варіанту розвитку підприємства.

**ХІІІ Всеукраїнська науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
6 грудня 2024 року, м. Тернопіль**

Поле віддзеркалює природне середовище лише у тому масиві даних, який здатні спостерігати, фіксувати, вимірювати та обробляти працівники інформаційної сфери підприємства. Воно відтворює структуру природного середовища лише частково, що проявляється у структурі підсистем фінансового, управлінського і стратегічного обліку загальної облікової системи.

Чим багатша, в інформаційному сенсі, облікова система, тим глибше рівень пізнання інформаційного поля і знання закономірностей функціонування бізнесу та шляхів підвищення рівня його ефективності.

Особлива роль належить управлінському обліку, сутність якого полягає у контролі процесів господарської діяльності та формування результатів роботи підприємства в реальному часі. З контролем господарської діяльності не може упоратись фінансовий облік, оскільки його основне завдання складання звітності про роботу у грошовій оцінці.

Пізнання закономірностей розвитку інформаційного поля здійснюється не лише на основі тих методи збору й обробки даних, які використовує та чи інша наука, а й методів, запозичених з інших наук. Розвиток наукового пізнання й техніки сприяють появі нових методів отримання інформації, що позитивно позначається на розвитку теорії і практики обліку

Ускладнення бізнес-середовища примушує керівників великих і середніх підприємств отримувати все більше інформації про внутрішні та зовнішні фактори розвитку бізнесу. Традиційний фінансовий облік не міг дати таку інформацію в силу своєї стандартної методології обробки даних. Переломний період у розвитку обліку настав тоді, коли нормальне облікове знання ХV – ХІХ століть перестало задовольняти потреби менеджменту в період переходу від індустріального до постіндустріального суспільства в другій половині ХХ століття [4]. Ситуацію, коли виникає невідповідність теорії обліку минулих століть потребам сучасності, Т.Кун називає аномальною [5].

Сутність аномалії в науці полягає у тому, що наростає невідповідність між зрослими потребами управлінського апарату в необхідній інформації та обмеженими можливостями старої парадигми обліку її генерувати. Рано чи пізно це неминуче призводить до наукової революції в результаті чого стара парадигма обліку стрибкоподібно зміниться новою.

Завоювання новою парадигмою управлінського обліку стабільної позиції серед наукового співтовариства можливе лише за певної критичної маси дослідників, які прихильно ставляться до аргументів своїх колег з новаторським мисленням. Без цієї надзвичайно важливої умови наука, в принципі, завжди буде знаходитися в аномальному стані, що призводить до придушення свіжих ідей та консервування старої парадигми. Гальмом на шляху прогресу в інформаційній сфері виступають не лише обліковці, а й менеджери, які у своїй практиці не використовують інформацію і досить часто не усвідомлюють якої інформації потребують.

Успіху в бізнесі можна досягти на основі організації комунікацій між працівниками облікової сфери, які повинні вивчати інформаційні потреби системи управління і

**ХІІІ Всеукраїнська науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
6 грудня 2024 року, м. Тернопіль**

задовольняти їх, а менеджери – знати свої потреби в інформації та формулювати завдання для облікових працівників щодо її генерування [6;7].

Інформаційне поле поки що бухгалтерами не досліджується і не всі розуміють роль облікової науки у пошуку нових джерел і методів пізнання операційного середовища бізнесу та інформаційних потреб окремих групових й індивідуальних користувачів. Нові ідеї щодо створення розвинутої інформаційної системи придушуються ортодоксами, які вороже ставляться до прогресу і додержуються старих поглядів на функціонування облікової сфери. Природа ортодоксії криється в психології людей, які не можуть змінити свої погляди на світ. На практиці розрив між матеріальною та ідеальною системами наростає по мірі зменшення масштабу виробництва, що цілком закономірно, оскільки за законом У. Ешбі різноманіття елементів системи, якою управляють, зменшується у напрямі від великих до малих підприємств, на яких число управлінських структур скорочується.

Корисну інформацію для бізнесу отримують методом приведення хаосу отриманих фактів у певний порядок на підставі їх групування та обробки методами математики. Упорядкування здійснюють за критеріями, які дозволяють отримати різноманітні економічні показники на запити менеджерів у просторовому і часовому вимірах [4].

Поняття інформаційного поля та його структури має важливе значення для створення підсистеми управлінського обліку, оскільки процес збору фактів та їх обробки є унікальним (специфічним) для кожної галузі економіки та кожного підприємства зокрема. Для успішної розробки проекту управлінського обліку на конкретному підприємстві не може бути й мови, якщо не досліджено структура його інформаційного поля та масив інформації для менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Теорія бухгалтерського обліку: монографія /Л.В.Нападовська, М.Добія, Ш.Сандлер, Р.Матезіч та ін..К.: КНТЕУ. 2008. 735 с.
2. Kanygin Yu.M., Kalitich G.I. Fundamentals of theoretical computer science. K.: Naukova dumka, 1990, 208 s.
3. Пушкар М.Р. Інформаційне поле управлінського обліку. Дисерт. доктора філософії. Тернопіль: ЗУНУ. 2024
4. Paliy V.F., Sokolov Ya.V. ACS and problems of accounting theory. Finance and Statistics, 1991. 224 p.
5. Kuhn T.S. The Structure of Scientific Revolutions. Translated from English by I., Z. Naletova. AST, 2009. 310 p.
6. Bukharin S.N., Malkov S.Yu. Fundamentals of the Theory of the Information Field // Innovation and Expertise. 2014. Issue 1(12). P. 131-147.
7. Sidorova M.I., Gulyaeva A.A. Management accounting as an element of a single information space of an organization // Accounting. Analysis. Audit. 2016. No. 5. P. 50-65.